

1. *Bifora radians* BIEB. – štěničník paprskující
Tab. 63/2

Bifora radians MARSCHALL BIEBERSTEIN Fl. Taur.-Cauc. 3: 233, 1819. – Syn.: *Meum heterophyllum* MOENCH Meth. Pl. 86, 1794.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 1306. – Fl. Rom. Exs., no 1304. – Herb. Fl. Ross., no 1723.

Jednoleté lysé byliny. Lodyha přímá, (15–) 20–30(–40) cm vys., hranatá a po celé délce výrazně rýhovaná, větvená, listnatá. Listy přízemní i lodyžní (1–)2–3× zpeřené; dol. listy menší, řapíkaté, v obrysu šir. vejčité; hor. listy pochvovitě přisedlé s niřovitými, na vrcholu krátce zašpičatělými úkrojky. Okolíky z 3–8 okolíčků na tenkých, lysých, 5–8 cm dl. stopkách; obal většinou chybí nebo z 1 čárkovitého listenu; obalíčky ze 2–3 nitkovitých listenů. Okrajové květy oboupohlavné, vnitřní samčí a menší s nestejně velkými korunními lístky; kališní cípy nezřetelné; korunní lístky 2,0–4,0 mm dl., bílé, okrajové silně paprskující. Merikarpia 4,0–5,5 (–6,0) mm v průměru, světle hnědá, lysá, tvrdá, na vrcholu s krátkým stylopodiem a čnělkami až 0,2 mm dl. V–VIII. Tf.

2n = 22 (extra fines)

Poznámka: Od podobného druhu *Coriandrum sativum* se odlišuje (kromě tvaru plodů) větším počtem okolíčků a výrazně brázditou a na průřezu mnohoúhelníkovitou lodyhou. Koriandr setý má nanejvýš 5 okolíčků a lodyhu na průřezu oblou.

Ekologie a cenologie: Plevel v polích, zejména v obilninách, na úhorech, vinicích, ale i na okrajích cest a železničních náspech. Na suchých a výhřevných, především vápnatých, často sprašových půdách na slunných, vzácně polostinných

stanovištích. Nejčastěji ve společenstvech svazu *Caucalion lappulae*. Druh rychle ustupuje při používání herbicidů.

Rozšíření v ČR: Vzácně, pouze v termofytiku a přechodně i v mezofytiku; roste v rozpětí planárního až kolinního stupně (max.: vrch Hády u Brna, ca 400 m). Nejstarší doklad výskytu v Čechách pochází z r. 1836 (vrch Oškobrň u Poděbrad). Δ – Mapy: SLAVÍKOVÁ et al. 1972:84; SLAVÍK in Květena ČR 5:35, 1997.

T: 4a. Loun. střed. (Podsedice; Třebívlice; Lenešice), 4b. Lab. střed. (Bystřany; Kamýk u Litoměřic; Radovesice), 6. Džbán (Pochválov, jen staré údaje), 7b. Podřip. tab. (Klonec), 7c. Slán. tab. (Hrdlív; Lísky; Kralupy nad Vltavou), 8. Čes. kras (na více místech), 11b. Poděb. Pol. (na více místech), 12. Dol. Pojiz. (Mladá Boleslav, nádraží), 13a. Rožd. tab. (častěji na více místech), 13b. Mladobol. chl. (Nepřevázka; Sýčina; Dobrovice), 14a. Bydž. pán. (Hořice; Nový Bydžov, jen staré údaje), 15a. Jarom. Pol. (Bohuslavice nad Metují; Zvole u Rychnovek; Bolehošť, jen staré údaje), 15b. Hrad. Pol. (Černožice; Smiřice), 16. Znoj.-brn. pah. (Brno; Kuřim, jen staré údaje), 17b. Pavl. kop. (Mikulov, jen staré údaje), 19. B. Karp.step. (mezi obcemi Blatnice a Blatnička), 20a. Bučov. pah. (Dražovice; Prasklice), 20b. Hustop. pah. (Kyjov; Zaječí; Rakvice, jen staré údaje), 21b. Hornomor. úv. (Čelechovice; Litovel, jen staré údaje).

Přechodný výskyt je doložen z mezofytika (České Budějovice, Třebíč, Týniště nad Orlicí, vrch Hády u Brna, Bystrice pod Hostýnem).

Celkové rozšíření: V Evropě souvisle od Pyrenejského poloostrova po Balkánský poloostrov (s výjimkou velké části Řecka) a odtud na západ po j. Anglii, na sever v Belgii, Nizozemí, Německu, Polsku a na východ do černomořské oblasti včetně Krymu. V Asii od Turecka po s. Írán. Izolované arely na Kavkaze a v s. Africe (Maroko, Alžírsko). Zavlečen do Severní Ameriky. – Mapy: SCHUBERT et HILBIG Wiss. Z. Univ. Halle 18:166, 1969; MEUSEL et al. 1978: 307.

10. *Coriandrum L.* – koriandr *)

Coriandrum LINNAEUS Sp. Pl. 256, 1753.

Lit.: CESKA O., CHANDHARY S. K., WARRINGTON P. J., ASHWOOD-SMITH M. J., BUSHNELL G. W. et POULTON G. A. (1987): Coriandrin, a novel photoactive compound isolated from *Coriandrum sativum*. *Phytochemistry* 26:2083–2087. – EMMERICH N.S. (1988): Izmenčivost biologičeskich i morfologičeskich priznakov koriandra posevnogo (*Coriandrum sativum* L.). *Sb. Nauč. Trudov Prikl. Bot., Genet., Selekc.* 122:65–69. – SZUJKÓ-LACZA J. et KORDYUM E. L. (1990): Stigma development in *Coriandrum sativum* L. and *Anethum graveolens* L. (Umbelliferae). *Ukraj. Bot. Ž.* 47/2:96–101.

Jednoleté lysé byliny, světle zelené, za čerstva nepříjemně páchnoucí. Lodyha přímá, chudě větvená. Přízemní a dol. lodyžní listy lichozpeřené s lístky v obrysu eliptickými, různě členěnými, ostatní lodyžní 2–3× peřenosečné do čárkovitých úkrojků. Okolíky složené, ploché, bez obalu, obalíčky vytvořeny. Květy většinou oboupohlavné, kališní cípy zřetelné, korunní lístky bílé až narůžovělé, okrajové u vnějších okolíčků paprskující. Dvounažky téměř kulovité, tvrdé; merikarpia i za zralosti spojená, s 5 málo vyniklými, zvlněnými hlavními žebry; sekreční kanálky pouze 2 v komisurální části; stylopodium kuželovité. – 2 druhy, původní ve v. Středozeří. – Entomogam.

*) Zpracoval P. Tomšovic

Tab. 63: 1 *Coriandrum sativum*, 1a – plod, 1b – příčný řez plůdkem. – 2 *Bifora radians*, 2a – plod.

1. *Coriandrum sativum* L. – koriandr setý
Tab. 63/1

Coriandrum sativum LINNAEUS Sp. Pl. 256, 1753. – Syn.:
Bifora loureirii KOSTEL. Allg. Med.-pharm. Fl. 4: 1183, 1835.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 662. – Extra fines: Gerb. Fl. SSSR, no 2616.

Kořen tence větvenovitý, málo větvený, bílý. Lodyha (30–)50–70 cm vys., v hor. části řídce větvená, hladká. Přízemní a dol. lodyžní listy lichozpeřené, dl. řapíkaté, s čepelí v obrysu úzce eliptickou, až 8 cm dl., 4 cm šir., lístky šir. eliptické až okrouhlé, často 3dílné, na okraji nepravidelně zubaté; stř. a hor. lodyžní listy 2–3× peřenosečné, 5–6 cm dl., vzhůru se zmenšující, s úkrojky posledního řádu čárkovitými, tupě zašpičatělými, na krátké blanitě lemované pochvě přisedlé. Okolíky na nestejných, 2–3 cm dl. stopkách, bez obalu, tvořené 5–6 okolíčky, podepřenými obalíčky z 5–6 čárkovitých listenů a složenými z 5–8 květů. Kališní cípy úzce trojúhelníkovité, špičaté, nestejně, asi 0,5 mm

dl.; korunní lístky vnitřních květů úzce podlouhlé až obsrdčité, na vrcholu mírně vykrojené, s lalůčkem dovnitř ohnutým, u okrajových květů vnější lístky zvětšené, 3–4 mm dl., hluboce dvouklané, ve výřezu s dovnitř ohnutým lalůčkem nebo asymetrické, jen s jedním zvětšeným cípem; prašníky světle fialové. Dvounažky 2–6 mm v průměru, hladké, žlutohnědé. VI–VII. Tf.

2n = 22 (extra fines)

Pěstován jako kořeninová rostlina jak v zahrádkách, tak v polních kulturách a občas zplaňuje. Vyskytuje se ve stř. a j. Evropě, s. a j. Africe, z. stř. a v. Asii a v Severní Americe, většinou asi zplavnělý z kultury. Původní snad ve v. Středozeří. Pěstuje se pro plody, užívané jako koření a též pro farmaceutické účely (oficinální Oleum coriandri, silice obsahující zejména linalool). Listy nepříjemně páchnou po štěnicích (látka tridecenal). Pěstuje se jako jednoletá nebo ozimá kultura. Dříve byl hojně pěstován na j. Moravě. K pěstování povoleno cv. Hrubčický.

11. *Smyrniium* L. – tromín *)

Smyrniium LINNAEUS Sp. Pl. 262, 1753.

Lit.: KŘÍSA B., CHRTEK J. et SLAVÍKOVÁ Z. (1968): Poznámky k rozšíření druhu *Smyrniium perfoliatum* L. v ČSSR. Zpr. Čs. Bot. Společ. 3:65–68. – MÜLLER J. (1988): *Smyrniium perfoliatum* L. na Moravě. Zpr. Čs. Bot. Společ. 23:101–104.

Dvouleté byliny s hlízovitě ztlustlými kořeny. Lodyhy přímé, plné, v hor. 1/2 větvené a nápadně žlutozelené. Dolní lodyžní listy dl. řapíkaté, 1–3× zpeřené, pochvaté; hor. lodyžní listy celistvé, srdčitou bází objímavé. Terminální okolík složený ze 6–15 okolíčků; obal i obalíčky chybějí. Květy obouplavé; kalich nezřetelný; koruna zelenavě žlutá; na vrcholu semeníku až 3 mm dl. čnělky na krátkém stylopodiu. Dvounažky poltivé, merikarpia kulovitá až příčně oválná s 3 ostře vyniklými hlavními žebry sbíhajícími se k vrcholu, marginální žebra neznatelná; sekreční kanálky velmi četné. – 5 druhů převážně ve Středozeří a mírném pásu Evropy, vz. zavlekán i na jiné kontinenty. – Protandr. Entomogam.

1. *Smyrniium perfoliatum* L. – tromín prorostlý
Tab. 64/1

Smyrniium perfoliatum LINNAEUS Sp. Pl. 262, 1753.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 1248. – Extra fines: BAENITZ Herb. Eur., no 6064. – Fl. Austro-Hung., no 107, 1307. – Fl. Olten. Exs., no 367. – REVERCHON Pl. Esp., no 519. – SCHULTZ Herb. Norm., no 810. – SINTENIS Iter Thessal., no 327. – SINTENIS et BORNMÜLLER Iter Turc., no 728.

Lodyha přímá, 50–100(–150) cm vys., plná, křídlatě hranatá, po celé délce lysá nebo vzácně roztr. jemně pýřitá, větvená a zvláště v hor. části žlutozelená. Listy přízemní dl. řapíkaté, 1–3× zpeřené, lístky (úkrojky) v obrysu vejčité okrouhlé, 2–3laločné až -klané, na bázi srdčité, lysé, na okraji vroubkovaně zubaté, vz. téměř celokrajné; hor.

lodyžní listy celistvé, srdčitou bází objímavé, v obrysu vejčité a na okrajích vroubkované, vz. celokrajné a směrem ke květenství se zmenšující. Okolíky ze 6 až 15 okolíčků; obal i obalíčky chybějí. Kališní cípy nezřetelné; korunní lístky 0,8–1,5 mm dl., na vrcholu dovnitř zahnuté, zelenavě žluté. Merikarpia 3,0–4,0 mm v průměru, tmavě hnědá až černavá, lesklá, lysá, tvrdá. V–VI. Tf.

2n = 22 (ČR: 41. Stř. Povlt.)

Ekologie a cenologie: Lemy teplomilných doubrav, okraje komunikací, plášťová společenstva na bazických až slabě kyselých půdách. Ve společenstvech svazů *Geranion sanguinei* a *Prunion spinosae*.

*) Zpracoval B. Křisa

Tab. 64: 1 *Smyrniium perfoliatum*, 1a – dolní list, 1b – plod, 1c – příčný řez plůdkem. – 2 *Conium maculatum*, 2a – dolní část lodyhy s listem, 2b – plod, 2c – příčný řez plůdkem.